

¡BOMBA!

De Palacio hasta la calle
no hay nadie que no sospeche
por qué un jaguar en Campeche
anda terco con Lavalle

K'intsil

Jueves 12 de diciembre de 2024

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 10 · NÚMERO 2382 · www.lajornadamaya.mx

Le chan ba'alche'a'
ti lu'umil Vietnam
láayli' kuxa'an
tumen tu kanaj u
yuk' ch'óoch' ja'

Europa Press
Oochel Cat Ba Langur Conservation Project

Juntúul ba'alche' u jets'maj u moots tu lu'umil Vietnam, u k'aaba'e' langur de Cat Ba, ts'o'ok u kanik kuxtal yóok'olal jayp'él k'a'anán genes ku ts'aak u páajtalil u kuxtal tu'ux jumpáay yanik, je'l bix u yuk'ik ch'óoch' ja'.

Jump'él xaak'al beeta'ab tumen Centro Alemán de Primates (DPZ,

yóok'olal bix u k'aaba' ich alemán t'aan), u mola'ayil Instituto Leibniz de Investigación de Primates de Gotinga yéetel Zoológico de Leipzig ku ye'esik bix ts'o'ok u jach kanik kuxtal je'l tu'ux ka yanake', kex tumen mix maanal cien yaani'.

Ikil tách u jach p'iitchajal le jaytúul yano'obo', u genéticail

ba'alche'e tu bin u yóotsilchajal, chéen ichil u yéet ba'alche'il ku ya'abkunkubáaj yéetel miín maas séeba'an u k'oja'antal.

Ba'ale', uxak'alta'al ba'al tu yóok'lale' ku ye'esik u jejeláasil u genéticaile' p'aatal je'exili' tu'ux k'a'anán u yantal. Lela' ku cha'ak u kanik u kuxtal u languresil Cat Ba (*Trachypithecus*

poliocephalus) kex yaan jejeláas k'eexilo'ob te'el yóok'ol kaabo'.

"U béeytal u kanik kuxtal tu'ux yane', ku beetik u jach pakta'al beey mina'an u jeel je'ex leti'o'. U béeytal u yuk'ik ch'óoch' ja'e', jump'él noj e'esajil", tu ya'alaj Liye Zhang, u genetistail DPZ yéetel máax jo'olbes xaak'al.